КИТАБШҮНАСЛЫГ

Нәсрулла МӘММӘДОВ
Меһманәли МӘММӘДОВ

ГУР'АНИ-КӘРИМИН КИТАБ ҺАЛЫНА САЛЫНМАСЫ

Һәзрәт Пејғәмбәрин вәфатындан бир аз өнчә Гур`ани-Кәримин нүзулу тамамланмышды. Пејғәмбәр назил едилән һәр бир ајәнин һараја јазылачағыны сөјләмишди. Онун вәфатындан сонра мүхтәлиф јерләрә јазылмыш бу вәһјләр топлусуну бир јерә чәм етмәк лазым иди. Бу лүзүму Һәзрәт Пејғәмбәр бә`зи ишарәләриндә көстәрмишди. Бунлары әсас тутан бир нечә Сәһабә Гур`аны чәм етмишди. Лакин бу иш шәхси олдуғундан үсул вә тәртибләри ајры-ајры иди. Бә`зи рәвајәтләрдә Һәзрәт Әлинин Гур`аны нүзул сырасына ујғун олараг тамамламасы да гејд олунур.

Заман кечдикчә Гур`ани-Кәримин мәтнини әзбәр биләнләрин шәһид олмалары вә ја вәфат етмәләри илә бағлы олараг, мүгәддәс Гур`ан мәтнинин арадан чыхмасы тәһлүкәси јаранмышды. Чирчи Зејданын билдирдијинә көрә тәкчә Јәмәмә дөјүшүндә 10.200 нәфәр мүсәлман шәһид олмушдур. Онларын ичәрисиндә чохлу һафиз вар иди. Шәһид олмуш һафизләрин сајы һаггында мүхтәлиф фикирләр вардыр. Бә`зиләри онларын 70, дикәрләри 500, бир башгалары да 700 нәфәр олдугларыны иддиа едирләр. Бүтүн бу дөјүшләрлә вә заман кечмәси илә әлагәдар олараг Гур`ан һафизләри һәјатдан кедирдиләр вә Гур`ан мәтнинин арадан кетмәси тәһлүкәси даһа да артырды. Бу тәһлүкәни илк дәфә һисс едәнләрдән бири Өмәр Ибн Хәттаб олмушдур. О, хәлифә Әбу Бәкрә бу һагда өз фикрини

демиш вә хәлифәни Гур`аны бир чилд һалында топламаға чағырмышдыр.

Бухари бу һәдисәни Зејд Ибн Сабитин дилиндән белә нәгл едир: "Әбу Бәкир Јәмәмә вагесиндән сонра мәни чағырды. Өмәр дә онун јанында иди. Әбу Бәкир мәнә Өмәр мәним јаныма кәләрәк, Јәмәмәдә вә дикәр јерләрдә Гур`аны әзбәрдән биләрәк һифз едәнләрин-һафизләрин шәһид олдуглары илә әлагәдар олараг, Гур`анын зај олмасындан горхурам,"- дејәрәк, Гур`аны бир јерә чәм етмәјими төвсијә етди. Мән дә она Аллаһын Рәсулунун етмәдији бир иши нечә едим, дедим". Өмәр Аллаһа анд ичәрәк бунун јахшы бир иш олдуғуну сөјләди вә бу истәјиндә исрар етди. Нәһајәт, Аллаһ бу ишә ағлымы чәлб етди, көнлүмә фәрәһ верди вә Өмәрин фикринә шәрик олдум. Сән, кәнч вә ағыллы бир кишисән, сәни иттиһам едәчәк бир сөз дә јохдур. Рәсула вәһј дә јазырдын. Гур`аны чәм едиб топла!" Бундан сонра Зејд белә давам едир: "Мәнә бир дағы дашымағы тәклиф етсәјдиләр, Гур`аны чәм етмәк тәклифиндән даһа јүнкүл оларды.

Әбу Бәкир вә Өмәрә: "Рәсули-Әкрәмин етмәдији бир иши нечә едирсиниз?"- дедим. Бунун үзәриндә Әбу Бәкир вә Өмәр: "Бу бир хејирдир, дејә чаваб вердиләр. Аллаһ, Әбу Бәкир вә Өмәрин гәлбләрини нечә фәрәһләндирмишдисә, мәним дә көнлүмү ачды вә онларын фикринә шәрик олдум. Мән Гур`аны хурма ағачларынын габыгларындан, ағ, инчә дашлардан, без парчаларындан вә һафизләрин һифзиндән араштырдым вә топладым. Топладығым бу китаб, Әбу Бәкир һәјатда олдуғу вахт онда галды, сонра Өмәрдә, Өмәр дә вәфат етдикдән сонра гызы Һәфсәдә галды"(1).

Бу Мусһаф, бир рәвајәтә көрә Һәфсәнин вәфатындан сонра, Мәдинә валиси Мәрван тәрәфиндән, Абдуллаһ Ибн Өмәрдән истәнмиш, о да Һәфсәни дәфн етдикдән дәрһал сонра Мусһафи Мәрвана көндәрмишдир. Осман тәрәфиндән тәртиб олунмуш Мусһафлар мүхалиф олмасын дејә, Мәрван һәмин китабы јандырмышдыр (2).

Бурада белә бир суал мејдана чыхыр: Нә үчүн Гур`ани-Кәримин топланмасы мәһз Зејд Ибн Сабитә тапшырылыр?

Әбу Әмр Әд-Дани бу суала белә чаваб верир:

"Башгаларында олмајан бә`зи хүсусијјәтләр Зејддә вар иди. Белә ки:

1. Зејд, Һәзрәт Мәһәммәдә (ә.с.) вәһј јазмышды;

2. Рәсулуллаһ дүнјада олдуғу вахт Зејд Гур`аны там шәкилдә топламышды;

3. Зејдин гираәти, Һәзрәт Пејғәмбәрин мәләк Чәбраилә сон "арза" да охудуғу гираәт иди. (3)

Бә`зи алимләр гејд олунмуш сәбәбләрә бунлары да әлавә етмишләр:

1. Зејд Ибн Сабитин Гур`анла бағлы билдији кифајәт гәдәр иди.

Тәбук сәфәриндә Һәзрәт Пејғәмбәр онун һаггында белә демишдир: "Зејд Гур`аны чох јахшы билир".(4)

2. Зејд чох бачарыглы иди. Рәсулуллаһа сирјани дилиндә јазылмыш мәктублар кәлмәјә башлајынча Пејғәмбәрин әмри илә гыса мүддәтдә сирјани дилини өјрәнмишди(5).

Гур`ани-Кәримин топланмасы иши тәгрибән бир ил мүддәтиндә тамамланды (6).

Топланан бу нүсхәјә Абдуллаһ Ибн Мәс`удун тәклифи илә "Әл-Мусһаф" ады верилди (7).

ӘДӘБИЈЈАТ

1. Сәһиһул-Бухари.- ч.IV. -С.225.
2. Әл-Мәсаһиф. -С.21.
3. Әд-Дани. -"Әл-Муғни".- С.121-122.
4. Әз-Зәһәби. "Тәзкиратул-Һуффаз".- ч. I.-С.29.
5. Әз-Зәһәби. "Тәзкиратул-Һуффаз".- ч. I.- С.30.
6. Гарачам. "Гур`ани-Кәримин нүзулу".- С.173.
7. Әс-Сујути. "Әл-Иттган".- ч. I.- С.151.